

LJUBLJANSKI ZVON IN SLOVENSTVO

ANTON OCVIRK

Prvi številki letošnjega „Ljubljanskega Zvona“ sta vzbudili mnogo različnih razmišljanj, razlag in razsojanj. Med njimi so tudi napadi, ki jih novi urednik ne more molče prezreti, ker hočejo razvrednotiti reviji njeno smer, ponižati njeno delo, zmanjšati njen pomen za slovensko kulturno ustvarjanje ter jo opredeliti kot nesvobodno, političnim koristim neke stranke udinjano, slovenstvu škodljivo glasilo.

Polemiko so izzvale zlasti tri stvari: urednikove *Uvodne misli*, Juša Kozaka ostroumni *Pogovor s kritikom-etikom* in — česar resnični prijatelji slovenstva nikoli ne bi pričakovali — monumentalni esej Vladimira Levstika *Poslanstvo besede*.

Prvi izpad je sprožil na „Zvon“ „Slovenec“ z nepodpisanim člankom *Novi „Ljubljanski Zvon“* (13. februarja), kjer ob Levstikovem eseju svojevoljno ugotavlja neke vrste preobrazbo revije v smislu „Doma in sveta“ in „Sodobnosti“. „Slovenčevemu“ anonimniku je v „Jutru“ odgovoril B. Borko dne 14. februarja s člankom *Ponarejevalci dejstev*, v katerega je pritegnil nekaj novih stvari ter govoril o njih na način, ki ga nikakor ne moremo odobravati.

„Slovenec“ je odvrnil „Jutru“ dne 15. februarja z novo repliko „Ljubljanski Zvon“ ostane pri starem pisca L. G. in ostro zaobrnil smer polemike. B. Borko je zaključil debato dne 16. februarja z odgovorom *K članku o ponarejevalcih dejstev*, kjer je ponovil misli iz prvega članka, a polemiko prav za prav še bolj zaostрил. V *Pojasnilu* (20. februarja) je naposled sicer lojalno priznal, da sta bila oba članka izraz njegovega osebnega naziranja o smernicah „Zvona“ za dobo njegovega sourejanja, vendar je ostalo še marsikatero vprašanje nepojasnjeno. Poleg časopisne polemike pa so se pojavili izpadi proti „Zvonu“ še v dveh revijah. V „Besedi“ (štef. 2, str. 42) se je obregnil ob list M. Javornik (*Kulturna kronika*), v letošnji „Sodobnosti“ (štef. 1/2) pa razpravljata o njem Stanko Leben v uvodniku *Bajka in resnica* in Josip Vidmar v polemiki *Ljubljanski Zvon*. Zaradi popolnosti naj še opozorimo na beležke o eseju

Vladimira Levstika *Poslanstvo besede* v zadnji številki „Časa“ (štev. 5/6, str. 232). Pisec I. F. sicer pohvalno omenja Levstikov spis, vendar zmanjšuje njegov pomen v smislu izvajanj Stanka Lebna. — Tik pred zaključkom tega članka je izšel v 3. številki „Besede“ nov, med vsemi najbolj grob, v podtikanjih in očitanjih najbolj zoprni napad na „Zvon“ člankarja Jožeta Pokorna z naslovom *Kulturni separatizem*. Do kakšnih absurdnosti in nedostojnih zavijanj lahko zavedeta človeka strast in bolesta pristranost, pričajo tile stavki: „Zvon‘ je torej na stališču nekega okrnjenega slovenstva in bo torej le res, da s tistim podnaslovom ni vse v redu. Pravilen podnaslov za ‚Zvon‘ bi torej bil *poluslovenska* revija.“ — „Zvon‘ mora pač računati, vsaj za sedaj, predvsem na tiste čitatelje, ki so hodili še v predvojne šole in zato večinoma ne znajo srbohrvaščine.“ Taka nepodprta, oster odpor izzivajoča očitanja, ki se stopnjujejo celo do smešnih obtožb — kot na primer, da je „Zvon“ kriv, da še ni Ljubljana regulirana, da še nimamo univerzitetne knjižnice itd. — zaslužijo odločno obsodbo vsakega poštenega, v resnici zavednega Slovenca.

Predvsem naj opozorim prijatelje gentlmanskih dvobojev na dve značilni potezi „Zvonovih“ nasprotnikov.

„Slovenec“ je pričel polemiko z napadom na usmerjenost prejšnjega „Zvona“ glede slovenskega jezikovnega vprašanja. Ko pa mu je B. Borko dokazal, da je na krivi poti, nadaljuje, kakor da se je polemika začela zaradi politike, in opredeli „Zvon“ čisto v političnem smislu. Prav isto je storil tudi M. Javornik, ki tolmači „Zvon“ kot tesno od politike odvisen list.

B. Borko je v *Pojasnilu* izjavil, da je napisal oba članka v „Jutru“, ki sta vzbudila toliko napačnih razlag, „v ogorčenem silobranu pred obrekovalci“ in da „sta izraz *osebnega stališča* in *osebni zagovor* sodelovanja pri lanski redakciji ‚Zvona‘, ki je bila hudobno obtožena izdajstva slovenske kulture“. „Moji nazori,“ izjavlja dalje, „izraženi v teh člankih, *ne vežejo nikogar razen mene* in njih ost ne obtožuje nikogar razen zlobnih obrekovalcev. Samo v naših razmerah je mogoče, da se ti nazori spravljajo v zvezo z *neprizadetim sedanjim uredništvom*, čeprav je naše načelo, da ne segamo drug drugemu v področje in *si ne izenačujemo osebnih stališč*.“ Naposled še ugotavlja: „Iz zgoraj povedanega je umljivo, da nisem v polemiki tolmačil stališča Tiskovne zadruge glede novega letnika kulturno-literarne revije ‚Ljubljanski Zvon‘, *ki jo urednik vodi svobodno in z osebno odgovornostjo*.“¹

Po vsem tem logično sledi, da so vse idejne opredelitve sedanjega „Zvona“ v teh člankih in tudi nekatere opazke glede federalističnih

¹ Vse podčrtal jaz.

stremljenj raznih poedincev ali skupin v resnici le izraz osebnega Borkovega stališča in da niso v nikaki zvezi s sedanjim uredništvom ali njegovimi sotrudniki. To velevažno izjavo pa je Stanko Leben, pisec članka *Bajka in resnica*, kjer svojevoljno razsoja o idejni smeri sedanjega „Zvona“ in ga proglašja za politično odvisen list, molče prezrl ter naprtil reviji in njenemu uredniku mnogo težkih, popolnoma krivičnih očitkov.

Vsem, ki jim je „Zvon“ tako na potu, naj velja naslednja izjava: Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“ sem sprejel s prepričanjem, da gre za kulturno revijo, ki se zaveda svojega višjepolitičnega, kulturno tvornega poslanstva, za revijo, ki je v službi slovenskega naroda, njegove miselnosti, preteklosti, sedanjosti in bodočnosti. „Ljubljanski Zvon“ zato ni političen list v običajnem smislu besede, kakor tudi doslej nikoli ni bil, ni v službi nikake stranke, ni svetovno nazorsko ali idejno odvisen niti od politične miselnosti „Jutra“ niti od nazorov katerekoli si bodi druge zgolj strankarske opredeljenosti. „Zvon“ hoče biti glasilo svobodoumnih književnikov, ki jasno in nepotvorjeno izpričujejo svoja najgloblja dognanja, najsi so ideološko še tako svojevrstna. Slovenstvo in vse njegove vrednote pa hoče in mora zato neomajno čuvati in braniti, najsi bo država Jugoslavija urejena tako ali tako.

Sedanje uredništvo prav zaradi tega nikakor ne more priznati ali sprejeti takih smernic za program lista, kakor jih je nakazal B. Borko v „Jutru“ v obeh že omenjenih člankih za lansko uredništvo. Takih obveznosti tudi ni sedanjemu uredništvu nihče staval niti ob nastopu niti kadarkoli kesneje, zato se nikakor ne čuti vezanega v omenjenem smislu.

*

Tendenčno, v nasprotju z resnico in z vsemi dejstvi je zato razsojanje nepodpisanega člankarja v „Slovincu“, ki trdi, da je izšel esej Vladimira Levstika „v listu, ki je imel *čisto nasprotno mnenje o slovenskem jeziku* in njega *pomenu za slovensko samobit*“, in da je „Zvon“ „potemtakem danes spoznal, da je bil *doslej na napačni, slovenskemu duhu tuji poti*,¹ in da je ljubezen do domačega jezika in sploh kulture najosnovnejše pravo slehernega naroda“.

Vsakdo, ki pozna razvoj slovenskih revij in zlasti „Zvona“ — anonimnik v „Slovincu“ ga noče poznati! — mora proglasiti njegove besede za grobo neresnico, za nekulturno dejanje. „Ljubljanski Zvon“ so ustanovili svobodoumni *slovenski* pisatelji, urejevali in vodili so ga *slovenski* intelektualci, pri njem so sodelovali najznačilnejši *slovenski* tvorci, ki so

¹ Vse podčrtal jaz.

s svojimi deli trajno obogatili slovensko kulturo, znanost in miselnost. Od F. Levca, Frana Levstika, Gregorčiča, Jurčiča, Stritarja, Kersnika, Tavčarja pa mimo Ketteja, Murna, Župančiča, Ivana Cankarja in vseh drugih do današnjih dni je „Zvon“ plodno ustvarjal temelje slovenskemu jeziku, literaturi in slovenski zavednosti. Ali so bili res vsi ti možje nasprotniki slovenstva, ali so res doslej tavali po „napačni, slovenskemu duhu tuji poti“, kakor to trdi neznani pisec v „Slovcu“?

„Zvon“ je prav tako v vseh povojnih letih zvesto služil slovenski besedi in slovenskemu ustvarjanju, bil je pravo središče svobodoumnega literarnega in idejnega življenja pri nas. Nova založnica in izdajateljica „Ljubljanskega Zvona“ — Tiskovna zadruga — ni obračala revije v protislovensko smer ali ji celo vsiljevala neko strankarsko politično naziranje. To nam vsekako dovolj krepko dokazujejo vznesene slavnostne besede bivšega dolgoletnega urednika „Ljubljanskega Zvona“ Frana Albrechta ob priliki njene desetletnice. „Ta s trgovskih vidikov manj pomemben jubilej“, piše leta 1926. v članku „Knjižni jubilej“, „je tem pomembnejši z vidikov *slovenske kulture*. Zakaj neoporečno je, da je Tiskovna zadruga v povojni dobi *storila za prosep in popularizacijo slovenske knjige neizmerno več*, kakor vsaktero izmed starejših ali novejših slovenskih založništev v tem času.“ — „S tem svojim činom (namreč s tem, da je prevzela LZ) pa zadruga ni napravila samo neprecenljive življenjske usluge tej najstarejši *slovenski reviji*, temveč je s svojo agilno podrobno agitacijo dosegla, da se je *zopet zbudilo med narodom zatrto zanimanje za slovensko knjigo*. In to je bil morda njen najlepši čin.“ ... „Tempo, v katerem se je (TZ) razvijala doslej, je bil živ, nagel, strokovnjaško iniciativen. Ako se bo tudi v bodoče razvijala tako, utegne postati za Slovence vzor založniškega podjetja, ki bo tvorilo *enega najbistvenejših delov pri izgradnji kulture modernega slovenstva*.“ In ta povsem osebno iniciativni slavospev Tiskovni zadrugi zaključí z naslednjimi, važnimi besedami: „Uredništvo ‚Ljubljanskega Zvona‘ pa svoji založnici, ki je temu listu vedno posvečala vso nego in vso skrb in *uredništvu pri idejnem in umetniškem vodstvu lista vedno liberalno puščala popolno svobodo*,¹ ne da bi ga pri tem poslu kdajkoli ovirala s kakimi izjavami, najiskreneje čestita in ji želi še obilo uspeha v njenem kulturnem poslanstvu.“ Z zavestjo svojega velikega pomena je „Zvon“ tudi sprejel ob petdesetletnici častni podnaslov „*slovenska revija*“ in se ni le do „krize“, ampak do danes zavedal svojih dolžnosti, nalog in svojega namena. Ob vsaki priliki in nevarnosti se je resno in ostro polotil razmišljanja o slovenstvu in je bil v tem oziru

¹ Vse podčrtal jaz.

tvornejši od „Doma in sveta“, ki se je izživiljal zlasti v vedni apologiji svojega religioznega nazora ter šele preko njega gledal na slovensko kulturo in življenje.

Odkod tedaj patetično zavita opazka „Slovenčevega“ brezimnika o „Zvonovi“ „konverziji“ k slovenstvu, odkod izmišljena trditev, da se je „Zvon“ približal „vsaj ob dvanajsti uri slovenski miselnosti“ „Doma in sveta“ in „Sodobnosti“? Iz iste idejne globine kakor naivna izjava pisca drugega članka v „Slovcu“ L. G., ki trdi, da znameniti esej Vladimira Levstika „dejansko le nadaljuje vrsto člankov, katere je o tem vprašanju najprej začel prinašati ‚Slovenec‘“, ter pri tem omeni leta 1930. objavljeni Terseglavov uvodnik v „Slovcu“ pod naslovom „Največja svetinja“, ki je po mnenju L. G. „prvi sprožil ta problem v povojni dobi in povedel javnost za seboj“. Kako krepka in kako globoka primerjava obeh apologij slovenske besede, ki sta si po vrednosti in pomembnosti diametralno nasprotni!

Ali pa je „Zvon“ postal morda protislovenski šele ob „krizi“, kakor si misli L. G. — dotlej so pri njem vendar sodelovali sedanji Sodobniki! — ali se je šele takrat sovražno usmeril proti slovenski samobitnosti, proti „slovenskemu duhu“? Kdo izmed poštenih in resnicoljubnih mož more kaj takega izpričati in neoporečno dokazati? Ako pa meni L. G. morebiti tistega „Zvonovega“ urednika, ki je prostovoljno in neprisiljen objavil nekrolog pokojnemu politiku Gregorju Žerjavu in natisnil esej „Adamič in slovenstvo“, s katerim je sprl duhove, potem bi se spodobilo, da nameri svoje izpade nanj. S potvarjanjem, maličenjem dejstev in s podtikanji nikakor ne koristimo slovenstvu, ampak vnašamo vanje spore in mu občutno škodujemo. „Zvon“ je bil od leta 1881. pa do danes žarišče res tvornega slovenstva, ognjišče slovenske literature, kulture in miselnosti. Ali pa ni tudi lansko uredništvo iskreno in uspešno zavrnilo poskusov zagrebškega univ. prof. P. Skoka, ki je hotel ustvariti razpoloženje za stapljanje? Zato novemu uredništvu nikakor ni potrebno zanašati vanj misli ali ideje „konvertitstva“ k slovenstvu „Doma in sveta“, „Sodobnosti“ ali „Slovenca“. Iz spoštovanja do „Zvonove“ preteklosti, do njegove velike vrednosti za slovensko besedo in misel, iz krepke zavesti poštenih in v korist slovenstvu usmerjenih teženj, zaradi katerih sem prevzel uredništvo in pridobil listu sotrudnikov, odklanjam vse te obtožbe, ki glasno pričajo o neuravnanih razmerah našega kulturnega življenja.

Tudi mladi, „malce idealni in zelo delavni“ literat M. Javornik si brez pravega pooblastila lasti vlogo vsemodrega sodnika. Le odraz popolnega neumevanja „Zvonove“ usmerjenosti in njegovega dela morejo biti naslednji stavki: „Ljubljanski Zvon“ je pod novim uredništvom

dr. A. Ocvirka stopil v novo leto z obljubo, da hoče biti, kakor priča ovitek, slovenska revija. To bi bilo vsekakor prav, posebno pri listu, ki je bil vedno — razen par let poskusov — *verna kulturna kulisa slovenskega liberalizma*.¹ Zdi se pa, da te svoje smeri tudi pod malce idealnim in zelo delavnim novim urednikom ne bo mogel spremeniti, saj vemo, kako pri naših vodilnih revijah vplivno odločajo višje sile. *Svobodnost je samo reklamna vaba*.“ Ali ni pist to vse to v duhu „Slovenčevega“ anonimnika, ali ne govori iz teh besed idejni „desident ‚Doma in sveta‘“, kakor Javornik imenuje samega sebe, desident, ki trdi v istem članku, „da je ‚Sodobnost‘ *edina zgolj slovenska umetniška in kulturna revija*“,¹ dasi jo Stanko Leben proglašja tudi za politično? Odkod ima vendar Javornik, tisti Javornik, ki je v letošnji soseščini pozabil na Šmonov protisodobniški članek v lanski „Besedi“, odkod ima Javornik, „med mlajšimi najbolj široko, svetsko orijentirani“ literat, kakor ga oznanja ovitek njegove „Besede“, dokazuje, da je pri „Zvonu“ slovenska misel izražena zgolj na ovitku, da je „Zvon“ „verna kulisa slovenskega liberalizma“ — ali bolje kulisa neke politične stranke —, da je „svoboda samo reklamna vaba“, ako ne iz neke izrazite politične usmerjenosti? Prišel je v resnici do velikega kulturno kritičnega prepričanja, da je pri „Zvonu“ zanj vse nepravilno, protislovensko, negativno, a pri „Sodobnosti“ vse pravilno, pristno slovensko, pozitivno. Zato se je kaj lahko dokopal do težke obdolžitve, da „Zvon“ zato ne more biti svoboden list, ker je urednik objavil zelo pomemben in svojevrsten esej Juša Kozaka *Pogovor s kritikom-etikom*, ki ga Javornik označuje za „napad“, „duhovit panflet na pisca knjige ‚Kulturni problem slovenstva‘, Josipa Vidmarja“. Prepričan sem, da Josip Vidmar sam odločno odklanja Javornikovo trditev, da bi urednik „Zvona“ objavil prispevek Juša Kozaka proti njemu zaradi knjige „Kulturni problem slovenstva“. Gotovo pa tudi Josip Vidmar sam noče biti zaradi nje v vsakem oziru nedotakljiv.

Članek Stanka Lebna *Bajka in resnica* v zadnji „Sodobnosti“ je obrnjen v izrazito dnevno politično prerekanje. Misli, ki jih pisec tukaj razvija, ne nasprotujejo le „Zvonovi“ svobodni ideologiji, ampak tudi dosedanji literarno-kulturni ideologiji „Sodobnosti“ in njenih urednikov. Stanko Leben zahteva od „Zvona“, naj bi posegel v vrtimec političnih borb, naj bi se udingal neki politični miselnosti in se prelevil iz prave literarne in idejne revije v izrazito dnevno politično glasilo. Njeno dosedanjo smer, ustvarjati prave kulturne vrednote, poudarjati eminentno slovenski nazor ter kazati višino in moč našega tvornega izživljanja,

¹ Vse podčrtal jaz.

cinično označuje za ideologijo „slovenstva v jezikovno-kulturnem smislu“, ki se mu pa zdi prav za prav le pretveza, pod katero se skriva „Zvonova“ politična orientacija v smislu „Jutra“. Ugotovili smo že, kako je Stanko Leben molče prezrl izjavo B. Borka glede polemike s „Slovencem“, in odločno poudarili nenavezanost „Zvona“ na katerokoli si bodi politično miselnost.

Sličen idejno svoboden, literarno in kulturno visoko usmerjen list, ki zbira sotrudnike iz različnih svetovno-nazorskih skupin, so branili tudi sedanji Sodobniki sami. Tudi oni so se krepko navduševali zgolj za „slovenstvo v jezikovno-kulturnem smislu“, tedaj za ideje, ki se nam zde danes v tem Lebnovem obrazcu precej enostransko opredeljene. Josip Vidmar piše v „Zvonu“ leta 1932. tik pred „krizo“ takole o slovenstvu: „Toda vprašujem se: kaj nam daje upravičenost, da smemo imeti in čuvati svojo univerzo? Ali ne samo dejstvo, da smo kot Slovenci *v kulturnem smislu avtonomna individualnost*, ki ima potrebo in dolžnost izživljati se v vseh smereh *kulturnega udejstvovanja*?“ Ob zaključku istega članka pa predlaga Josip Vidmar „vernost slovenstvu kot *kulturni samobitnosti* za zdaj in za bodočnost, zvestobo jugoslovanski državi kot garanciji za nemoteno svobodno življenje in voljo za pravi odnos do Srbov in Hrvatov, ki ne ponižuje ne sebe ne drugega“. (*Drugi predlog*, LZ 1932.) V brošuri *Kriza Ljubljanskega Zvona* razmišlja Fran Albrecht o nalogah „Zvona“ takole: „Vsako pravo, v globine segajoče, res narodni celoti služeče kulturno delo je v svojem bistvu, po svoji smeri in svoji nalogi, avtonomnega značaja, stoječe izven *vseh strankarskih opredelitev in iznad njih*... Kadar pa izgubi kulturno delo izpred oči *ta svoj najvišji smoter*, služiti narodu kot celoti, tedaj se prej ali slej poniža za orodje kakih nečistih instinktov bodisi posameznikov in njegovih računov, da ga zlorablajo v svoje kupčijske svrhe, ali pa političnih strank in njih dnevnih taktičnih gesel.“

Po vsem tem je dovolj izpričano, da zahteva Stanko Leben danes v nasprotju z omenjenimi izjavami svojih tovarišev od „Ljubljanskega Zvona“ nekaj, kar sega tudi po njihovem mnenju preko idejnega območja revije, in da se spušča na dokaj majava tla dnevne politične borbe. Nihče ne more zanikati velike važnosti zavednega političnega življenja našega naroda, ne more in ne sme prezirati resnih političnih vprašanj, ki so vitalnega pomena za naše gmotno, telesno in kulturno življenje, toda obenem se mora vsak pravi in svobodoumni intelektualec zavedati, da mora res pomembna literarno-kulturna revija reševati politične probleme zgolj iz visoko idejnih, etično načelnih in nadstrankarsko kulturnih vidikov. Ti vidiki niso namreč le globlji po svojem bistvu in svoji vrednosti,

ampak so tudi pomembnejši in trajnejši kakor pa hipna politična gesla, prerekanja in dnevni časopisni prepiri. Vsakdo mora priznati, da imajo vsi eminentno kulturni problemi svojo, recimo, vidno politično vsebino in da jih lahko tudi konkretno udejstvimo v narodovem političnem življenju, nihče pa nas ne more prepričati, da bi bilo vsako dnevno politično vprašanje že kulturno ali življenjsko idejen problem, ki naj bi sodil v revijo. Politična dejanja, ki jih navaja Stanko Leben, kakor so na primer: uvajanje v „tujem jeziku pisanih učbenikov“, kar je na kvar vsaki smotreni in na bogatitev materinščine usmerjeni šolski politiki, ali uvajanje tujejezičnih uradnih tiskovin, kar ni v skladu z dejstvom, da je slovenščina državni jezik, vse te stvari nikakor niso zgolj dnevno-politični problemi, ampak so izrazito kulturna in idejna vprašanja, ki nujno sodijo tudi v revijo, kakršna hoče biti „Zvon“.

Vse take kulturno-politične probleme je „Zvon“ tudi sprejel že v svoj letošnji program v zavesti, da je v njih ležišče resnično sodobnega in kulturno plodnega delovanja. „Kljub časovnim neprilikam, notranjim razkolom in premnogim oviram“, je izjavil urednik „Zvona“ v letošnjem vabilu na naročbo, „se bo skušal ‚Ljubljanski Zvon‘ v prihodnjem letu jasno usmeriti, *krepko poseči v problematiko dobe in razmer* ter zavestno sodograjati slovensko literaturo, znanost, umetnost in kulturo. Tesno hoče biti povezan z *elementarnimi osnovami slovenskega naroda*, z njegovo preteklostjo in sodobnostjo, z vsemi stvaritvami *našega duha in našega življenja*. Zvest hoče ostati možem, ki so za ceno svojega življenja oblikovali *slovensko besedo in misel*, njihovim *največjim spoznanjem*, ki so nam *sveta, neutajljiva in najdragocenejša dediščina*.“ — „V globokem prepričanju, da je *idejna in miselna svoboda* edini vir vsakega plodonosnega napredka, da je etična uravnovešenost najtrdnější temelj uravnanemu socialnemu sožitju ljudi, bo ‚Ljubljanski Zvon‘ zavračal vsako kulturno in idejno nepoštenje, *vsako slepomišenje z najsvetejšimi narodnimi vrednotami, vsako socialno krivico, laž in breznačelnost*.“ Na tej poti „Zvonove“ ideologije je esej Vladimira Levstika močan in trden kamen, sijajen slavospev naše besede in naše narodne osebnosti.

Iz vsega tega je razvidno, da je naslednje obsojanje Stanka Lebna, ki ga sicer spoštujemo zaradi moške odločnosti in neuklonljivosti, žaljivo, neupravičeno in krivično. „Torej ne smeš pisati v ‚Zvon‘“, pravi v omenjenem članku, „ničesar, kar bi le dišalo po čem večjem, kakor je ‚slovenstvo v jezikovno kulturnem smislu‘, z drugimi besedami: če pišeš v ‚Zvon‘ o slovenski politiki, *moraš biti pravoveren centralist*, pa če bi tudi spoznal, da je na kvar slovenskemu življenju. Drugič: če hočeš pisati v ‚Zvon‘ političen članek, tedaj ta članek ne sme biti ‚politična

ofenziva zoper napredne kroge.“ Kdo in kdaj je vendar v „Zvonu“ pisal kaj takega, kar Leben tukaj tako apodiktično trdi? Ti nepodprti, v stilu slabe žurnalistike napisani stavki dovolj klaverno zrcalijo člankarjevo miselnost. Če „Ljubljanski Zvon“ danes ne piše o kaki stvari, s tem še nikakor ni dokazano, da jo odklanja ali celo obsoja, s tem še nikakor ni izpričano, da bi bil v tej ali oni smeri pravoveren. Zakaj vendar zahtevata „Sodobnost“ in „Slovenec“ dnevno političnega pisanja prav od „Zvona“? Zakaj popolnoma zamolčita, da ga na primer prav nič ni v „Domu in svetu“ ali v „Mladiki“? Zakaj ga vendar tudi v „Sodobnosti“ ni nič več? Nikakor ni — vsaj pod novim uredništvom — „za zmerom odklenkalo bajki o ‚svobodnem‘ ‚Ljubljanskem Zvonu‘“, kajti v njegovem stremljenju je vsaj toliko prave svobode kakor v legendi o politično neodvisni „Sodobnosti“. O seji pred „Zvonovo“ „krizo“, ki jo omenja Leben in spravlja v tesno zvezo z „Zvonom“, bi mogel imeti vsakdo jasno predstavo šele po obojestranski objavi pisem in zapiskov, vendar o njej nekaj besed. Sestanek, pri katerem so bili navzočni gg. minister dr. Kramer, Adolf Ribnikar in glavni urednik „Jutra“ S. Virant, se ni vršil samo zaradi „Zvona“, ampak v zelo širokem okviru in je imel značaj pogovora o različnih, drugovrstnih vprašanjih. Stanko Leben in drugi Sodobniki so prišli takrat na sejo kljub temu, da so vedeli, da bodo tam tudi omenjeni gospodje. Sicer pa se pogajanja zaradi „Zvona“ niso razbila na tej seji in zaradi navzočnosti omenjenih gospodov, temveč kasneje.

Naposled pa seveda nikakor ne smem prezreti opazke Josipa Vidmarja v polemičnem člančiču „Ljubljanski Zvon“ o moji odgovornosti pred zgodovino. Sodbo zgodovine čakam bolj mirno, kakor bi jo, ako bi bil v koži Josipa Vidmarja. O njej bo Josip Vidmar upravičen govoriti šele tedaj, ko bo neizpodbitno dokazal več stvari. Prvič: da je slovenstvu v škodo, ako izhaja več dobrih slovenskih knjig, kakor jih morejo izdati njemu simpatična založništva. Drugič: da je slovenstvu v kvar, ako izide več dobrih slovenskih člankov in apologij slovenstva, kakor jih more objaviti „Sodobnost“ sama. Tretjič: da je slovenstvu v korist, ako se neprestano dokazuje, da je največji in evropsko pomembni slovenski pesnik Oton Župančič za odpravo slovenskega jezika — kar on sam odločno in dosledno zanika! — in da so za „stapljanje“ razni odlični sotrudniki „Ljubljanskega Zvona“, ki so že ob raznih prilikah javno pokazali, da se tudi politikov ne bojijo. Dokler nam teh dokazov Josip Vidmar ne predloži, bomo videli v njegovih besedah le demagoško gesto človeka, ki želi svojemu listu čim več naročnikov in sotrudnikov.